

14

“เป็นแค่เมีย” : 5 มิติชีวิตข้ามพรมแดนของแรงงาน
หญิงชาวพม่าในสวนยางพารา จังหวัดฉะเชิงเทรา

Just a Wife”: Five Scapes of Cross Border Life
of Burmese Woman Rubber Plantation
Workers in Chachoengsao Province.

Received: October 15, 2025 | Revised: December 26, 2025 | Accepted: December 29, 2025
DOI: 10.14456/drj.2025.24

ภาคภูมิ ลบดม*

Phakphoom Lobdhom

* อาจารย์ประจำสาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ
ราชนครินทร์ อีเมล: phoochai15@gmail.com

Lecturer in Department of Humanity and Society Rajaphat Rajanagarindra email:
phoochai15@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอชีวิตของแรงงานหญิงชาวพม่า ภายใต้บริบทของการทำสวนยางพาราในจังหวัดฉะเชิงเทรา ผ่านแนวคิดการไหลเวียนวัฒนธรรมในโลกยุคข้ามพรมแดน (Global Cultural flows) โดยผู้หญิงเหล่านั้น ไม่มีสถานะทางกฎหมายและสถานะของการจ้างงาน แต่ยังคงสถานะของการเป็น “เมีย” ของแรงงานสวนยางพาราในจังหวัดฉะเชิงเทรา ซึ่งการเป็น “เมีย” จึงเป็นช่องทางให้แรงงานหญิงชาวพม่าได้ติดตามสามีเข้ามาทำงานในสวนยางพารา และมีความต้องการโอกาสในการมีชีวิตที่ดีกว่าจากการได้รับค่าตอบแทนและการมีคุณภาพชีวิตที่ดีในประเทศไทย พวกเขาสามารถนำเสนอความเป็นพม่า การเข้าถึงระบบเงินตรา การใช้ชีวิตผ่านเทคโนโลยี การได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารอย่างเสรี ความสามารถในการบริโภค และสามารถดูแลครอบครัวของตนเองที่รออยู่ที่พม่าเป็นการทดแทนบุญคุณพ่อแม่ตามวิถีวัฒนธรรม

คำสำคัญ: แรงงานหญิงพม่า, สวนยางพารา, การไหลเวียนทางวัฒนธรรม

A b s t r a c t

This article aims to present the lives of Burmese woman workers within the context of rubber plantations in Chachoengsao Province through the concept of Global Cultural flows in a cross-border world. Although these women were not provided legal and employment status, they still maintained the status of “wives” of rubber plantation workers in Chachoengsao Province. Therefore, being a “wife” could offer an opportunity for Burmese female workers to follow their husbands to work in rubber plantations. Burmese women have a desire of greater opportunities in their lives from higher wages and a better quality of life in Thailand. Their lives can represent Burmese identity, an access of a monetary system, a life with technology, freedom in data access, the ability to consume, and the ability to take care of their families waiting in Burma as a cultural way of returning parents the favor.

Keywords: Burmese woman workers, rubber plantations, global cultural flows

“เป็นแค้เมีย” : 5 มิติชีวิตข้ามพรมแดนของแรงงานหญิงชาวพม่าในสวนยางพารา
จังหวัดฉะเชิงเทรา

บทนำ

บทความชิ้นนี้ผู้เขียนได้เรียบเรียงจากบันทึกสนาม ประกอบการลงพื้นที่ทำงานร่วมกับชุมชน ควบคู่กับ การจัดการเรียนการสอนในรายวิชา การวิจัยเชิงคุณภาพ และรายวิชาชาติพันธุ์กับการพัฒนาสังคม ให้กับนักศึกษา หลักสูตรการพัฒนาสังคมของมหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนครินทร์ ในพื้นที่อำเภอท่าตะเกียบ และอำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยผู้เขียนมีโอกาสดำเนินการภาคสนามของกลุ่มคนในพื้นที่หลายกลุ่มชาติพันธุ์ เช่น กลุ่มคนไทยเชื้อสายจีน กลุ่มชาติพันธุ์ลาว กลุ่มชาติพันธุ์ของ กลุ่มคนไทยเชื้อสายเขมร กลุ่มแรงงานชาวพม่า

ผู้เขียนได้สนทนากับแรงงานหญิงชาวพม่าที่ติดตามสามีเข้ามาทำงาน และพอสื่อสารภาษาไทยได้ จำนวน 5 คน โดยมีคำถามที่ว่า การเข้ามาแบบไม่มีสถานะการทำงานจากนายจ้างเช่นสามี และสถานะทางกฎหมาย อะไรคือเหตุผลที่ทำให้ผู้หญิงแรงงานพม่าเหล่านั้น ตัดสินใจมาอยู่ในประเทศไทย ซึ่งด้วยสถานะของการ “เป็นแค้เมีย” ในสวนยางพารา และมีความสำคัญในชีวิตของพวกเธออย่างไรภายใต้แนวคิดการไหลเวียนของวัฒนธรรมข้ามพรมแดน (Global Cultural flows) ตามความคิดของ Appadurai, A. (1996) ที่ให้ความสำคัญกับความสลับซับซ้อนของเรื่องเศรษฐกิจ วัฒนธรรมและการเมืองใน 5 มิติ ได้แก่

1. Ethnoscapes (มิติทางชาติพันธุ์) หมายถึง การเคลื่อนย้ายของผู้คนข้ามพรมแดน การเคลื่อนย้ายนี้ทำให้เกิดความซับซ้อนของพื้นที่ทางสังคมและวัฒนธรรม
2. Technoscapes (มิติทางเทคโนโลยี) หมายถึงการไหลเวียนของเทคโนโลยี ทั้งด้านเครื่องกลและระบบสารสนเทศ
3. Financescapes (มิติทางการเงิน) หมายถึง การเคลื่อนย้ายของเงินทุนและสกุลเงินข้ามพรมแดนผ่านการลงทุนระหว่างประเทศ
4. Mediascapes (มิติทางสื่อ) หมายถึง การผลิตและการเผยแพร่ข้อมูลและภาพลักษณ์ ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์และเครือข่ายสังคมออนไลน์ สื่อเหล่านี้สร้าง “โลกในจินตนาการ” (Imagined World) และส่งผลผู้คนในท้องถิ่น และ

5. Ideoscapes (มิติทางอุดมการณ์) ซึ่งหมายถึงการไหลเวียนของแนวคิดและอุดมการณ์ที่สร้างสรรค์โดยรัฐชาติหรือขบวนการต่างๆ เช่น แนวคิดเรื่องเสรีภาพ สิทธิมนุษยชน ประชาธิปไตย และการพัฒนา

วัตถุประสงค์

เพื่อทำความเข้าใจชีวิตของแรงงานหญิงชาวพม่าที่เข้ามาทำงานในสวนยางพาราภายใต้บริบทของการข้ามพรมแดน

ทบทวนความคิด : สวนยางพารา ผู้หญิง และงาน

ผู้เขียนได้เริ่มต้นเรียบเรียงโดยการสำรวจองค์ความรู้ การทำสวนยางกับมิติต่างๆ ในเชิงวิชาการ ซึ่งพบว่า ในมุมมองทางเศรษฐกิจและการเมืองกับสวนยางพารา มีงานศึกษาของ Mitch Aso (2011) เรื่อง Rubber and Race in Rural Cambodia ซึ่งเป็นการศึกษาเชิงประวัติศาสตร์ในช่วงหลังล่าอาณานิคมฝรั่งที่แสดงให้เห็นถึงการพัฒนาอุตสาหกรรมในประเทศกัมพูชาที่มีการส่งเสริมการปลูกยางพารา มีส่วนสำคัญในการทำลายความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศ และเกิดการเคลื่อนย้ายอพยพของคนเวียดนามที่เข้ามารับจ้างทำสวนยาง การเข้ามาก่อให้เกิดการเปลี่ยนของวัฒนธรรมชุมชน มีกลุ่มชาติพันธุ์เข้ามาอยู่ร่วมด้วย ปรากฏการณ์ดังกล่าวส่งผลต่อความขัดแย้งเรื่องของพื้นที่ชายแดนระหว่างประเทศกัมพูชาและประเทศเวียดนามที่เชื่อมโยงถึงความแตกต่างทางชาติพันธุ์และการแย่งชิงการครอบครองพื้นที่การทำสวนยางพารา

ในขณะที่งานของปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี (2554) เรื่อง ทุนนิยมชายแดน นิคมเกษตรกรรมยางพาราและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกษตรกรรมในภาคใต้ของ

ลาว มีประเด็นที่น่าสนใจหลายประเด็น เช่น การเสนอว่า การทำสวนยางพาราคือ การล่มสลายของสังคมเกษตรกรรม และการเข้าสู่ภาวะกึ่งเกษตรกร กึ่งแรงงาน ซึ่งการเกิดขึ้นของนิคมเกษตรกรรมยางพาราเวียดนามในภาคใต้ของลาว เป็นสัญลักษณ์ของการเปิดพรมแดนแห่งความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างลาวและเวียดนามในยุคใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความร่วมมือที่แน่นแฟ้น ระหว่างรัฐชายแดนทั้ง 2 ประเทศที่มุ่งเปลี่ยนชายแดนที่เต็มไปด้วยเกษตรแบบจารีต ให้รุ่งเรืองด้วยเกษตรในระบบเศรษฐกิจที่เชื่อมต่อกับตลาดในยุคโลกาภิวัตน์ และในขณะเดียวกัน นิคมเกษตรกรรมยางพารายังก่อให้เกิด ความทุกข์ยากชนิดใหม่ที่เข้ามาในชุมชน ซึ่งเป็นผู้แบกรับภาระต้นทุนและความแร้นแค้นที่เกิดขึ้นคือเกษตรกรในพื้นที่

ด้านมุมมองเกี่ยวกับผู้หญิงกับการทำสวนยางพารา พงงานศึกษาด้านการพัฒนาของ Omo-Ikerodah, E.E, Balogun, F.E, Giroh, D.Y, and Mesike, S.C (2011) สนใจแนวทางการส่งเสริมบทบาทผู้หญิงในประเทศไนจีเรียกับการทำสวนยางพารา พบว่าการสูญเสียบทบาทในการดูแลสวนยางพาราของผู้หญิงในชุมชนทำให้กระทบการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ ที่มักไม่สนใจบทบาทของผู้หญิงในการทำงานภาคเกษตรกรรม การพัฒนาประเทศที่ผ่านมาจากมติการมองผู้หญิงในเชิงวัฒนธรรม เพราะผู้หญิงชาวไนจีเรียมีบทบาทด้านการดูแลบ้านและการทำไร่กาแพ อีกทั้งงานชิ้นนี้ได้สะท้อนบทบาทของผู้หญิงในการทำสวนยางพาราว่า บทบาทในสวนยางส่วนใหญ่ถูกรับรองโดยผู้ชาย ผู้หญิงที่ทำสวนยางนั้นมักจะเป็นผู้หญิงที่แต่งงานแล้ว และด้วยปัจจัยทางวัฒนธรรมทำให้ผู้หญิงมีส่วนร่วมกับการทำสวนยางน้อยกว่าผู้ชาย การทำงานทั้งในบ้านและที่สวนยางยังมีส่วนสำคัญที่ทำให้พวกเขาปวดหลัง เจ็บเนื้อตัว เจ็บหน้าอกจากการเกร็งเวลาทำงานที่ต้องทำตั้งแต่ช่วงค่ำจนถึงเช้า ส่วนหนึ่งเป็นเพราะมาตรฐานการศึกษาของผู้หญิงไนจีเรียอยู่ในระดับที่ต่ำมาก โอกาสในการไปทำงานอื่นๆ จึงมีน้อย ซึ่งเป็นปัจจัยทางวัฒนธรรมที่บังคับให้ผู้หญิงอยู่แต่ที่บ้าน ขณะที่ผู้หญิงเองก็ไม่ค่อยชอบที่จะกรีดยาง เพราะต้องทำในช่วงเช้ามีแดดไปจนถึงช่วงสาย เพราะเป็นช่วงเวลาที่น้ำยางไหลเวียนดี

ส่วน Shamjetshabam Matouleibi (2012) ได้ศึกษาบทบาทของผู้หญิงชนเผ่า Tripura ประเทศอินเดียที่ทำสวนยางพาราแบบปิดจากหน่วยของรัฐ ว่าผู้หญิงเหล่านั้นได้ประโยชน์อะไรจากงานที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงในประเทศอินเดียโดยเฉพาะการค้าเสรีที่เกิดขึ้น ในช่วงหลังปี 1991 พบว่า การทำงานสวนยางใน

ระบบปิดที่เกิดขึ้นนั้นทำให้ผู้หญิงชนเผ่าในตรีปุระ ได้รับประโยชน์มากขึ้น มีคุณภาพชีวิตที่จากการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกที่เกิดขึ้นใหม่ในชุมชนของพวกเธอ ซึ่งก่อนการเปิดการค้าเสรีของอินเดีย การทำสวนยางพาราเป็นเรื่องของผู้หญิง แต่เมื่อเกิดการลงทุนทำสวนยางแบบปิดขึ้น หน้าที่และบทบาทของการทำสวนยางของพวกเธอเหล่านั้นถูกแย่งชิงไปครอบครองโดยผู้ชาย และผลจากการเปิดการค้าเสรีก็ทำให้พวกเธอจำต้องละทิ้งงานนอกบ้านอย่างการทำสวนยาง ในขณะที่เดียวกันเมื่อการทำสวนยางอยู่ในมือของผู้ชาย ความหลากหลายในชีวิตาก็หายไปพร้อม ๆ กับบทบาทของผู้ชายในการทำงานนอกบ้าน

ในขณะที่ Joseph, Cynthia & Lundström, Catrin (2013) ได้กล่าวถึงแรงงานหญิงข้ามชาติในงานเรื่อง "Gender, culture and work in global cities", Researching 'transnational' women, ว่าการต่อรองของแรงงานข้ามชาติในบริบทของอาชีพ ยุคโลกาภิวัตน์ โดยผู้หญิงข้ามชาติ (transnational women) เป็นการต่อรองเรื่องงาน การจ้างงาน ร่างกาย และวัฒนธรรม ในพื้นที่อาชีพใหม่ที่เป็นมีความสำคัญ โดยมีฉากหลังของประวัติศาสตร์หลังยุคอาณานิคม วัฒนธรรม ชาตินิยม และพลังทางสังคมระดับโลก เช่น เศรษฐกิจโลก และวัฒนธรรมผู้บริโภค เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย อีกทั้งอุปสรรคทางด้านวัฒนธรรม เชื้อชาติ ชาติพันธุ์ ชนชั้น และงานที่ผู้หญิงเหล่านี้ต้องเจรจาต่อรองในการกำหนดตำแหน่งทางสังคมและขอบเขตทางอาชีพใหม่คืออะไร

อย่างไรก็ตามจะเห็นว่าวาทกรรมเรื่องความรู้ทางเศรษฐกิจ (*knowledge economy*) ลัทธิเสรีนิยมใหม่ (*neo-liberalism*) และโลกาภิวัตน์ (*globalization*) ได้เปลี่ยนแปลงแนวทางปฏิบัติและนโยบายด้านการทำงานไป การยืดหยุ่น (*flexibilization*) และความไม่มั่นคง (*precariousness*) ในกำลังแรงงาน และระบอบความรับผิดชอบที่เข้มข้นขึ้น ได้ทำให้วิธีการที่ผู้หญิงย้ายถิ่นเจรจาต่อรองอำนาจส่วนบุคคลและอำนาจร่วม (*personal and collective agency*) รวมถึงความจำเป็นในระดับท้องถิ่นและระดับโลก (*local and global imperatives*) ภายในพื้นที่ทางวัฒนธรรมและพื้นที่ทำงานใหม่ของพวกเธอมีความซับซ้อนยิ่งขึ้น ซึ่งพื้นที่สวนยางพาราก็เป็นพื้นที่หนึ่งอาจสะท้อนภาพความเข้าใจใหม่ๆ ได้

ระเบียบวิธีวิจัย

ผู้เขียนได้ใช้การสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview Guide) และแนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม (FGD Topic Guide) ที่มีประเด็นหลักสอดคล้องกันกับกลุ่มตัวอย่างแรงงานผู้หญิงพม่าจำนวน 5 คนที่สื่อสารภาษาไทยได้ การเลือกกลุ่มตัวอย่างมักใช้แบบเจาะจง (Purposive Sampling) ซึ่งอายุ 20 ปี จำนวน 1 คน อายุ 22 ปี จำนวน 2 คน อายุ 26 ปี จำนวน 1 คน และอายุ 28 ปี จำนวน 1 คน เพื่อให้ได้ผู้ให้ข้อมูลที่มีประสบการณ์ตรงและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ต้องการเรียนรู้ควบคู่ไปกับวิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วมเพื่อจัดบันทึกสนทนา โดยคำนึงถึงความยินยอมจากผู้เข้าร่วมทุกคน ทั้งการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม รวมถึงการรับรอง ความเป็นส่วนตัว และการปกปิดตัวตน (Confidentiality)

แรงงานพม่า : ผู้หญิง ชีวิต การเดินทาง และสวนยางพารา

แรงงาน: การเดินทางและโอกาสชีวิตที่ดีกว่า

“ที่บ้านไม่มีงาน มีกันหลายคน หมายถึงพี่น้อง ถ้าอยู่ที่ต้องทำนาทำไร่แต่ก็ไม่พอ มีลูกอีกอยู่ที่นี้ดีกว่า คนอื่นก็มากัน ก็มาตามเขา ได้เงินดีกว่าที่พม่า หาเงินส่งกลับพม่าได้ ถ้าไม่มาก็ไม่รู้จะทำอะไร ประเทศไทยทันสมัย”

คำบอกเล่าถึงเป้าหมายในการเดินทางสู่ดินแดนที่ไม่ใช่บ้านเกิดของชายหนุ่มแรงงานชาวพม่าที่เข้ามาทำงานในสวนยางพาราส่วนใหญ่เข้ามาแบบถูกกฎหมายมีการประสานติดต่อนายหน้าแรงงานกับนายจ้างในการเข้ามาทำงาน แม้หลายคนจะเคยมีประสบการณ์การเข้ามาแบบผิดกฎหมายมาก่อน และมีบ้างที่จะประสานติดต่อกับเพื่อนฝูงเครือข่ายที่เคยหรือกำลังทำงานอยู่ในประเทศไทย

“จะจ้างให้ดูแลสวนยาง พม่ากรีตหน้าอย่างสวย เขามีทักษะ ส่วนใหญ่ที่ทำสวนยางจะใช้คนพม่า กรีตเองมีบ้างแต่น้อย จ้างก็ให้เข้ามาอยู่ด้วยกันเลย บางคนเขาก็ให้อยู่บ้าน บางคนก็ให้อยู่ในสวนเลย มีบ้านพักให้เพราะจะง่ายเวลาเข้าสวนตอนกลางคืน”

นายจ้างชาวไทยจะสร้างบ้านหลังเล็ก ๆ ให้ลูกจ้างพม่าในสวนยางให้อยู่เฝ้าสวน แต่สิ่งที่คุณเหมือนเป็นผลพลอยได้ของนายจ้างก็คือ แรงงานหนุ่มชาวพม่าเหล่านั้นมักจะพาครอบครัวเข้ามาด้วย โดยนำภรรยาและลูกๆ มาอยู่ด้วย และช่วยเหลือตนเองในการทำงานทั้งในสวนยาง โดยที่นายจ้างจ่ายค่าแรงให้เฉพาะแรงงานชายคนเดียว

เช่น Tiew (นามสมมติ) คือหญิงชาวพม่าคนหนึ่งเดินทางติดตามสามีมาอยู่ในสวนยางพาราและคอยช่วยงานในสวนและงานบ้าน เล่าว่า

“ก็ตามกันมา แต่งงานแล้วก็ต้องมา จะได้ช่วยงาน ทำข้าวให้กิน ตอนแรกก็กลัวว่าจะไม่ให้อยู่ กลัวเขาวัว (เจ้าของสวนยาง) แต่คนอื่นก็อยู่กัน เห็นอยู่ได้ก็ชวนกันมา ก็เข้ามาเองยังไม่มีบัตรก็ไปไหนมาไหนไม่ได้ ตอนนี้อยู่เขาพาไปทำก็เลยไปได้ ก็ไปซื้อข้าว ไปซื้อของมาใช้ ไปตลาดได้”

ครั้งแรกที่เดินทางมาประเทศไทยพวกเขาและเธอต้องใช้เงินราว 20,000 บาท ต่อคนเป็นค่าใช้จ่ายในการดำเนินการต่างๆ ให้นายหน้า บางคนกู้เงินจากเพื่อนบ้านที่มีฐานะ บางคนขายสัตว์เลี้ยงที่มี เช่น วัว ควาย ช่วงที่มาแรกๆ ต้องทำงานที่ไม่ใช่งานที่ตนเองต้องการเพื่อหาเงินส่งให้ครอบครัวที่พม่าใช้หนี้เงินที่กู้มา ซึ่งต้องทำงานหนักเพื่อผ่อนชำระหนี้ให้กับทั้งนายหน้าในเมืองไทยและเพื่อนบ้านที่พม่าที่กู้เงินมา วิถีชีวิตและความสะดวกสบายจะเกิดขึ้นเมื่อพวกเขาและเธอผ่านช่วงการชำระหนี้ไปได้ เงินที่ได้จากน้ำพักน้ำแรงจะเป็นของตัวเองทั้งหมด

“ที่บ้านทำได้แต่ไม่พอใช้ ที่เมืองไทยสบายกว่า ที่เมืองไทยมีงาน หาเงินได้ง่ายกว่าที่พม่า ของใช้ก็หาซื้อง่าย ที่โน่นมีพี่น้องหลายคนก็ต้องช่วยกัน แต่งงานมันไม่มีทำแต่มา ทำไร่ ไม่ได้ขายเป็นเงินได้เหมือนเมืองไทย”

หนุ่มสาวชาวพม่าบางคนตัดสินใจเข้ามาทำงานในประเทศไทยเพราะหนีปัญหาความขัดแย้งและการสู้รบกับกองกำลังระหว่างรัฐและชนกลุ่มน้อยในประเทศ ทำให้ต้องหลบหนีเข้ามายังประเทศบริเวณพื้นที่ชายแดน โดยจะเป็นกลุ่มที่มีปัญหาสถานะ “ไร้รัฐ” เพราะไม่มีเอกสารใด ๆ เลยที่จะระบุตัวตน ด้วยสถานะที่คลุมเครือทั้งตัวสามีและตัวผู้หญิงเอง การเลือกงานจึงทำได้ยาก หลายคนจึงเคยถูกขูดรีดแรงงาน การยึดเงิน การถูกบังคับให้ทำงาน ในลักษณะของการเกณฑ์แรงงาน ทำให้ต้องหนีมาทำงานในประเทศไทย ซึ่งส่วนใหญ่จะมีสถานะโสด จะมีบ้างที่มีครอบครัวมาแล้ว และมาทั้งครอบครัว หรือบางคนก็มีครอบครัวที่ประเทศไทยอย่างกรณี Toa (นามสมมติ) เธอแต่งงานกับสามีก่อนมาประเทศไทย เคยรับจ้างกรีดยางในภาคใต้มาก่อน จากนั้นเพื่อนๆ ของสามีชวนให้มาทำสวนยางในภาคตะวันออกที่ค่าตอบแทนที่ดีกว่าตลอดจนงานไม่หนักเท่าในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย

“ที่นี้ถ้าไม่กรีดยางก็ทำอย่างอื่นได้ พอปิดหน้ายาง ถ้าไม่กลับบ้านก็อยู่ต่อ แพนไปทำร้านหมูกระทะในตลาด เพื่อนบางคนก็ไปทำงานในตลาด ไปขายของได้

ที่อยู่ก็อยู่ได้เหมือนเดิม แต่ไม่ได้ค่าจ้าง ค่าน้ำค่าไฟจ่ายเอง พอกริตยางได้ก็มาทำใหม่ แต่ที่โน้นหางานทำยาก ต้องอยู่เอง ที่นี้ดีกว่า ลูกๆ ก็เอามาได้”

สวนยางพารา: บ้านและชุมชนบนพื้นที่ใหม่

ความเป็นอยู่ในประเทศไทยที่คนหนุ่มสาวชาวพม่าได้มีโอกาสพบปะผู้คน ทั้งที่เป็นคนไทย คนพม่าด้วยกัน ตลอดจนกลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ อื่นๆ ในพื้นที่ เช่น คนจีน คนไทยของ คนภูไท ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ก่อน อีกทั้งยัง ได้พบกลับคนที่เข้ามาทำงานในฐานะแรงงานที่มาจากบริเวณพรมแดนภาคตะวันออก อย่างกลุ่มแรงงานชาวลาว กลุ่มแรงงานชาวเวียดนาม และกลุ่มแรงงานชาวกัมพูชา อีกด้วย แต่ดูเหมือนกลุ่มคนเหล่านั้นไม่ได้มีปฏิสัมพันธ์กันมากนักด้วยรูปแบบและ ประเภทของงานที่ค่อนข้างแตกต่างกันมากอย่างชาวลาวและชาวกัมพูชาส่วนใหญ่ จะทำงานเป็นลูกจ้างขนส่งสินค้าในตลาด งานก่อสร้าง งานบริการในร้านอาหาร ส่วนชาวเวียดนามจะทำเฉพาะงานบริการในร้านอาหาร ในขณะที่ชาวพม่าจะเลือกทำ สวนยางพาราเป็นงานหลัก

ชีวิตประจำวันนอกจากจะกรีดยางและเก็บน้ำยางพาราแล้ว นอกนั้น จะเป็นการพักผ่อนในบ้านพักเพื่อเอาแรงในช่วงกลางวัน คนยังไม่มีการครอบครัวจะอาศัย อยู่ร่วมกับแรงงานคนอื่นๆ ซึ่งการอยู่เป็นกลุ่มใหญ่มีเฉพาะสวนของนายจ้างที่มีพื้นที่ ปลุกยางมาก และที่อยู่อาศัยจะอยู่ลึกกลางสวนยางที่คนทั่วไปเข้าไปไม่ถึง ส่วนคนที่มี ครอบครัวและนำภรรยาไปกับลูกมาด้วย นายจ้างที่สร้างบ้านพักให้ในสวนยางใกล้บ้าน โดยลักษณะของบ้านจะเป็นบ้านชั้นเดียวที่ก่อผนังและปูพื้นกระเบื้อง ภายในมีห้อง เดียวที่มีขนาดกว้างและมีห้องน้ำอยู่ภายนอกตัวบ้าน แต่จะมีบางบ้านที่สร้างห้องน้ำไว้ ภายใน ในขณะที่ครอบครัวไหนมีลูกมาอยู่ด้วย พวกเขาจะใช้ตู้เสื้อผ้ากันเป็นมุม ประมาณ 2 - 3 มุมเพื่อให้เป็นสัดส่วนในกรณีที่ลูกเริ่มเข้าสู่วัยรุ่น ภายในห้องจะมี ปฏิทินภาษาพม่าติดอยู่และบางบ้านก็มีหิ้งพระที่มีอักษรภาษาพม่าติดอยู่ด้วย

พื้นที่ส่วนกลางคือห้องใหญ่ของบ้านจะมีโทรทัศน์เครื่องเล็กๆ ที่ทุกคนใน บ้านจะใช้เวลาพักผ่อนร่วมกัน โดยที่พวกเขาบอกว่าชอบดูโทรทัศน์ช่องต่างๆ ประเทศไทยมากกว่า ถึงแม้จะมีช่องที่เป็นภาษาพม่าให้เลือกดูอยู่บ้างก็ตาม โดยช่วงบ่าย จะเป็นช่วงของการพักผ่อน ส่วนตอนเย็นคนที่มีครอบครัวมาด้วย แรงงานหนุ่มจะพา ภรรยาออกไปจับจ่ายซื้อของเพื่อมาทำอาหารเย็น ซึ่งตลาดนัดในชุมชนมีทุกวันแต่จะ

สลัมหมู่บ้านหรือย้ายหมู่บ้านไปเรื่อยๆ จนครบสัปดาห์ นายจ้างจะซื้อรถมอเตอร์ไซด์ ฟังก์ 3 ล้อ ไว้สำหรับใช้ชีวิตประจำวันทั้งในการทำสวนยาง การขนส่งน้ำยาง และ ไปตลาด

สำหรับบ้านที่ไม่มีไฟฟ้า รูปแบบของบ้านจะถูกสร้างขึ้นง่ายๆ บางหลัง ทำจากไม้ที่นำมาต่อกันเป็นผนังของตัวบ้าน ส่วนหลังคามุงด้วยสังกะสีบ้าง บางหลัง ก็มุงด้วยกระเบื้อง ภายในบ้านมีเพียงห้องเดียวที่รวมทุกอย่างของการใช้ชีวิตไม่ว่าจะเป็นที่นอนและที่เก็บของใช้ภายในครอบครัวรวมถึงอาหารที่ใส่ถังแช่น้ำแข็งไว้ก็อยู่บริเวณเดียวกับที่นอนด้วย โดยอาหารไว้แช่น้ำแข็งไว้สำหรับ 4-5 วัน ส่วนการเตรียมอาหารจะทำบริเวณด้านข้างของบ้านซึ่งถูกต่อหลังคาออกไปเพื่อจอดรถโดยมีเตาถ่าน และเตาแก๊สสำหรับใช้วางไว้กับพื้นดิน เครื่องใช้ต่างๆ วางปะปนกับกะละมัง แกลลอน น้ำมัน ถังน้ำยาง รวดตากผ้า ส่วนพื้นที่ถัดออกไปเป็นห้องน้ำที่ก่อด้วยปูนสำหรับเป็นห้องสุขาและห้องอาบน้ำอยู่ในห้องเดียวกันแยกเป็นสัดส่วนออกมาจากตัวบ้านและโรงรถ ในขณะที่น้ำกินน้ำใช้นั้นถ้าเป็นบ้านที่อยู่บริเวณเดียวกับบ้านนายจ้างจะค่อนข้างสะดวกที่เข้าร่วมกับนายจ้างได้เลย ส่วนบ้านที่อยู่กลางสวนจะใช้รถเข็นน้ำจากบ้าน นายจ้างใส่องุ่นน้ำเก็บไว้ใช้ โดยการบรรทุกน้ำบางครอบครัวใช้รถฟังกใส่แกลลอน และมีบางครอบครัวใช้รถมอเตอร์ไซด์ลากรถเข็นที่มีโถงน้ำวางท้ายรถแบบถาวรก็มีให้เห็นได้ทั่วไปในพื้นที่ดังที่ Tiew แรงงานหญิงคนหนึ่งเล่าว่า

“อยู่ในบ้านเจ้าของจะดีกว่า มีของใช้ให้ใช้ได้ มีน้ำมีไฟใช้ไม่ต้องขอ บางคน เขาให้ใช้ บางคนก็เก็บเงิน แต่ไม่แพง ดีกว่าต้องขอ แต่เดี๋ยวนี้ไม่ค่อยไปอยู่สวนแล้ว เขาอยู่ในหมู่บ้านกันหมด ตอนเช้าค่อยขับรถไป”

ภาพที่ 1, 2 ลักษณะบ้านที่อยู่อาศัย

ในขณะที่บ้านของแรงงานหนุ่มที่ยังไม่ครอบครัวหรือมีแต่ไม่ได้นำภรรยา และลูกมาด้วยจะอยู่ในบ้านที่ถูกสร้างขึ้นในลักษณะคล้ายห้องแถวอยู่ในสวนยางพารา ไม่ไกลจากบ้านนายจ้าง โดยเท่าที่พบในพื้นที่จะมีจำนวนไม่เกิน 4 ห้องใน 1 หลังและ ภายใน 1 หลังจะอยู่กัน 2-3 คน ในห้องจะมีพื้นที่สำหรับนอน ไม่มีเตียง บางห้อง มีโทรทัศน์ ไม่มีตู้เสื้อผ้า แต่ใช้วิธีเจาะตะปูที่ผนังแล้วทำที่แขวน ส่วนห้องน้ำและห้องครัวจะถูกสร้างบริเวณด้านข้างรวมพื้นที่จัดโดยเป็นพื้นที่สำหรับทำอาหาร ซักล้าง และเก็บเครื่องมือเครื่องใช้ในการทำงานร่วมกัน

ชีวิตประจำวัน: กิจกรรม เครือข่ายความสัมพันธ์

การทำงานในแต่ละวันจะเริ่มตั้งแต่ประมาณตี 2 ที่ทุกคนจะออกไปกรีดยาง แต่ละคนก็ไปตามสวนยางที่ตนเองรับผิดชอบ พวกเขาเตรียมอุปกรณ์ต่างๆ ที่ใช้และไปผายแดดสิริระเซท่ามกลางความมืด และสวมเสื้อผ้าที่มืดซิด กางเกงขายาวที่ใส่สบาย เสื้อแขนสั้นและใส่เสื้อแขนยาวทับอีกชั้นโดยไม่ติดกระดุม มีการเตรียมน้ำดื่มใส่กระติกแขวนไว้ที่รถมอเตอร์ไซด์ขี่ออกไปสำหรับคนที่สวนอยู่ไกล ส่วนคนที่อยู่ในพื้นที่เดียวกับบ้านพักก็เริ่มกรีดยางส่วนที่ใกล้บ้านออกเรื่อยๆ โดยหากลับถ้าคนที่มีครอบครัวจะมีภรรยาหรือลูกที่โตแล้วขี่รถมอเตอร์ไซด์ไปรับ ส่วนคนโสดจะอาศัยเพื่อนแรงงานด้วยกันที่ไปกรีดยางไกลบ้านแวะมารับที่จุดนัดพบ ส่วนคนที่ถูกจ้างเพียงลำพังและไม่มีเพื่อนแรงงานก็จะเดินเท้ากลับมาเอง

เมื่อกรีดยางเสร็จซึ่งต้องเสร็จก่อนสว่าง จะกลับมาพักผ่อน จากนั้นจัดเตรียมและรับประทานอาหารเช้า พอช่วงสายก็จะออกไปเก็บน้ำยาง คนที่มีครอบครัวมาด้วยก็จะมีผู้หญิงที่เป็นภรรยาและลูกที่โตแล้วออกไปช่วยอีกแรง โดยน้ำยางที่ได้ก็จะใช้รถมอเตอร์ไซด์พ่วงบรรทุกมาพักไว้ในบริเวณบ้านของตนเอง ส่วนคนที่อยู่กับบ้านของนายจ้าง ก็จะมีโรงเก็บผลผลิตแยกไว้เป็นส่วนส่วนตัวบ้านทำให้เมื่อกลับมาจากกรีดยางก็สามารถพักผ่อนได้ทันที

ในช่วงบ่ายถือเป็นช่วงพักผ่อนของแรงงาน หลายคนเลือกการนอนเอาแรงเพื่อเตรียมออกไปกรีดยางในช่วงกลางคืน และตื่นนอนในช่วงเย็น แรงงานที่ยังไม่ครอบครัวจะออกไปซื้ออาหารสำเร็จรูปตามตลาดนัด โดยตลาดนัดเป็นอีกพื้นที่หนึ่งของการใช้ชีวิตประจำวัน แรงงานพม่าได้มีโอกาสสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มพ่อค้าแม่ค้าชาวไทย โดยที่ตลาดจะมีของใช้ในครัวเรือนทุกชนิดที่ราคาไม่แพงอย่างสูง ยาสิฟัน

ยาสระผม น้ำยาล้างจาน เสื้อผ้าสำเร็จรูป รองเท้าแตะ รองเท้าสำหรับทำงาน หมวก พลุ ไม้กวาด ฐูป เทียน และยังรวมถึงเครื่องปรุงใช้ประกอบอาหารอย่าง ข้าวสาร พริกแห้ง พริกป่น น้ำปลา ผงชูรส ซอส บุหรี่ เหล้า ในขณะที่บางร้านเริ่มมีของใช้จาก พม่าเข้ามาขาย โดยมีตั้งแต่ผ้าโสร่ง ผ่าถุง ผ่าสไบ เสื้อผ้าตามแบบชาติพันธุ์ มอญ พม่า กระเชียง ก็เริ่มมีมาให้เลือกซื้อ

“หมากพลุนี่เริ่มกลับมาขายดีตั้งแต่มีคณงานพม่า พวกนี้เขายังกินหมากกันอยู่ เวลาซื้อก็จะซื้อใบพลูสดๆ ที่ซื้อประจำ แต่ที่ซื้อตุนไว้ก็เป็นปูนกับหมากแห้ง แต่หมากไทย หมากพม่าไม่เหมือนกัน หมากพม่ากินแล้วเมา พวกผู้ชายชอบกิน เขาบอกกินแล้ว มีแรงทำงานดีเหมือนยาชูกำลัง ผู้หญิงก็กินหมาก แต่อ่อนกว่าผู้ชายไม่เมา เดียวนี้พ่อ ขายกันเลย สมัยก่อนไม่มี ขายเป็นท่อน ท่อละ 20 ได้ มีประมาณ 10 คำ”

เสียงสะท้อนจากผู้นำชุมชนชาวไทยที่เห็นการเปลี่ยนแปลงของการกลับของ วัฒนธรรมการกินหมากที่ดูเหมือนเลือนหายไปจากชุมชน แต่เมื่อมีการพัฒนาพื้นที่ สวนยางพารา การเข้ามาของแรงงานพม่า การกลับมากินหมากและมีหมากขายใน ท้องตลาดจึงหวนกลับมาอีกครั้งเพราะแรงงานหนุ่มสาวชาวพม่ายังคงกินเป็นประจำ

ภาพที่ 3, 4 งานและชีวิตในตลาด

ในตลาดนัด พวกเขาและเธอจะซื้อวัตถุดิบไปทำเองและแรงงานพม่าชอบ เช่น ต้มเครื่องในหมู หัวหมู รับประทานกับน้ำจิ้มแบบพม่า และการทำข้าวยาแบบ พม่า ซึ่งแน่นอนว่า จังหวัดฉะเชิงเทราแรงงานพม่าเป็นกลุ่มที่ไม่ได้มีจำนวนมากทำให้ ขอบที่มาจากจีนไม่หลากหลายเท่าในพื้นที่ของจังหวัดในภาคตะวันตก ทำให้พวกเขา จัดเตรียมสิ่งต่างๆ ด้วยการประยุกต์จากสิ่งที่มี ส่วนอาหารสำเร็จรูปจะเป็นชาวบ้าน

คนไทย ทั้งนี้การนำเสนอตัวตนในพื้นที่สาธารณะอย่างตลาดนัดถูกมองเป็น “ความแปลก” เพราะผู้คนดั้งเดิมในพื้นที่ไม่ค่อยมีโอกาสพบเห็นที่น้องชาวพม่าได้ใกล้ชิด สำหรับคนที่เข้ามาแบบถูกกฎหมายนั้นจะมีความมั่นใจในการนำเสนอความเป็นพม่าผ่านเครื่องแต่งกาย ส่วนคนที่ยังไม่พร้อมจะแต่งตัวเหมือนคนไทยและใช้เวลาไม่นานในการจับจ่ายซื้อของ และบางครั้งพวกเขาสามารถรวมกลุ่มกันประมาณ 4-5 คน และติดสอยนายจ้างไปซื้อของจากห้างสรรพสินค้าในตัวจังหวัด

นอกจากนี้ในงานบุญตามประเพณีของชุมชน แรงงานพม่าจะมักเป็นกลุ่มอย่างงานวัดประจำปีที่มีการแสดงดนตรี การออกร้านขายของ เช่น ในช่วงเข้าพรรษา สงกรานต์ งานบุญกฐิน ซึ่งทำให้เห็นว่าวัดกลายเป็นพื้นที่ของการนำเสนอวัฒนธรรมพม่าผ่านการแต่งกาย ในขณะที่แรงงานหนุ่มโสดก็มักจะหาเวลาว่างออกเที่ยวในตัวอำเภอบ้างโดยจะนัดกับเพื่อนแรงงานจากหมู่บ้านอื่น แต่ด้วยในพื้นที่ที่ไม่มีสถานบันเทิงมากเท่ากับในตัวจังหวัด พวกเขาจึงมีโอกาสไม่บ่อยครั้งนักที่จะได้ออกมานั่งดื่มกินเหมือนแรงงานชาวลาว ชาวแกมพูชา และชาวเวียดนาม

“ที่นี่ไม่เหมือนแถวสมุทรสาคร ที่นั่นมีกันเยอะ มีงานให้ทำหลายอย่าง แต่ไม่ อยากทำ อยากทำยามมากกว่า แต่ก็ไม่มีเพื่อน ที่ไหนจะมีของใช้หาซื้อได้ง่ายกว่า ที่นี่ไม่ค่อยมี ของพม่าไม่มีขาย แต่ก็อยู่สบาย ทำงานเป็นเวลาไม่ต้องเครียด กริถียงเองก็ได้เงิน คนไม่เยอะก็อยู่ง่าย ที่นี่ไม่ต้องใช้เงินมาก ไม่มีมีอะไรให้ซื้อ ซื้อแต่ของกินของใช้ ทำให้มีเงินส่งที่บ้าน จะกลับบ้านก็ง่าย ดีกว่าทำงานโรงงาน”

สื่อ: การสื่อสาร การพักผ่อน และจินตภาพของคุณภาพชีวิตที่ดี

“โทรหาเดือนละครั้งสองครั้ง โทรหาแม่ โทรหาลูก ได้คุยกับลูก ก็ถามว่าอยากได้อะไร ทำอะไรอยู่ แม่สบายดีไหม ลูกสบายดีไหม ไปเรียนเป็นยังไงบ้าง เล่าให้ฟังว่าอยู่เมืองไทยเป็นยังไง บอกว่าสบายดี เก็บเงินได้เยอะๆ จะไปหา ถ้าอยากมาก็ต้องเรียนก่อนค่อยมา แล้วก็ถามว่าเงินที่ส่งไปได้ไหม พอใช้หรือเปล่า”

โทรศัพท์เป็นเครื่องมือติดต่อกับญาติพี่น้องที่พม่า พวกเขาและเธอจะมีโทรศัพท์มือถือไว้ติดต่อเพื่อนที่มาทำงานด้วยกันในประเทศไทย และใช้ติดต่อกับนายหน้าที่พามาทำงานเพื่อประสานเรื่องต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องงาน เรื่องการส่งเงินกลับบ้าน รวมถึงใช้ติดต่อกับนายจ้างชาวไทยด้วย พวกเขามีความสามารถซื้อโทรศัพท์มือถือรุ่นใหม่แบบหน้าจอสัมผัสและถ่ายรูปและวิดีโอได้ โดยเมื่อก่อนจะเป็นระบบ

เติมเงินและจะเติมเมื่อมีความจำเป็นต้องโทรเท่านั้น แต่ปัจจุบันนายจ้างบางคนเป็น
คนจัดหามาให้แต่ราคาไม่แพงเอาไว้ติดต่อระหว่างบ้านพักของนายจ้างกับบ้านพัก
แรงงานในสวนยาง และถ้าอยู่ใกล้บ้านนายจ้างก็มีจะมีสัญญาณอินเทอร์เน็ตให้ใช้

นอกจากนี้พวกหลายๆ ของเขาที่อยู่ในวัยรุ่นนั้นก็มีความรู้เรื่องการใช้อินเทอร์เน็ตเล่น
อินเทอร์เน็ต บางคนมี facebook ส่วนตัวที่ติดต่อกับเพื่อนที่ประเทศไทยรวมถึง
เติมเงินเพื่อใช้เล่นเกมสการ์ดูหนังหรือฟังเพลงออนไลน์อีกด้วย ซึ่งประโยชน์ของ
โทรศัพท์ทำให้เขาและเธอบันทึกความทรงจำที่มีต่อครอบครัวและเครือญาติที่อยู่พม่า
ทั้งในรูปของการถ่ายวิดีโอหรือถ่ายรูป ใช้เพื่อความบันเทิง เพราะสามารถเปิดเพลง
ภาษาพม่า ละครุโทรทัศน์ หรือภาพยนตร์ของทั้งพม่าเองหรือของประเทศไทย
ส่วนคนที่อยู่บริเวณเดียวหรือใกล้เคียงกับบ้านของนายจ้าง จะทำให้บ้านของพวกเขา
มีโทรทัศน์สำหรับดูรายการต่างๆ ผ่านระบบจานดาวเทียมที่มีหลายรายการให้เลือกดู
จะสะดวกในการใช้ช่องสัญญาณจากจานดาวเทียมจากประเทศพม่าได้อย่างช่อง
MRTV ซึ่งมีความหลากหลายทั้งเกมส์โชว์ รายการเพลงพม่า แต่สิ่งที่พวกเขาซึมซับ
ไปมากที่สุดคือการดูช่องรายการของประเทศไทยที่เปิดโอกาสเรียนรู้ภาษาและ
วัฒนธรรมไทย ผ่านเรื่องราวฉากชีวิตต่างๆ ในประเทศไทย

มิติเทคโนโลยี: ความทันสมัยและชีวิตที่สะดวกสบาย

*“ประเทศไทยมีงานให้ทำเยอะ ไปทำงานง่าย ถึงอยู่ในสวนก็ยังไปที่อื่นง่าย
สบายกว่าที่บ้านมาก มาอยู่กับแฟนก็ทำงานไม่หนักเท่าที่บ้าน เดียวนี้ติดต่อกับงาน
โทรศัพท์ก็เห็นหน้า แต่ก็ยังติดต่อบ้านลำบากเพราะที่พม่าไม่มีสัญญาณโทรศัพท์ที่
เหมือนเมืองไทย”*

การพัฒนาด้านเทคโนโลยีในประเทศไทยทำให้การใช้ชีวิตของแรงงานชาย
หญิงกลุ่มนี้สะดวกสบายขึ้น พวกเขาและเธอสามารถติดต่อบ้านได้ง่ายทั้ง
การเสฟสื่อทั้งที่เป็นของไทยและรับรู้ข่าวสารต่างๆ ผ่านช่องโทรทัศน์และอินเทอร์เน็ต
เกี่ยวกับประเทศของตนเอง แรงงานหญิงบางคนพอช่วยงานสามีและทำงานบ้าน
เสร็จแล้วจึงใช้เวลาพักผ่อนหย่อนใจไปกับการดูละครทีวีทั้งของไทยและพม่า

*“แต่งงานกับแฟนก็ดี แฟนมาทำงานที่นี่ ก็ได้มาด้วย มีเพื่อนที่พม่าก็อยากมา
แต่แฟนเขาไม่ได้ทำงานที่เมืองไทยก็เลยไม่ได้มา”*

ภาพที่ 5, 6 มือถือ โทรทัศน์ บ้านพักและการพักผ่อน

การได้สามมิติที่ตัดสินใจมาทำงานที่เมืองไทยมีส่วนทำให้ผู้หญิงพม่ามีโอกาสมาเมืองไทย แม้จะมีสถานะที่ไม่ชัดเจนทางการจ้างงานหรือความถูกต้องทางกฎหมาย แต่การแต่งงานเป็นการทำให้ได้สถานะ “เมีย” ในเมืองไทยที่มีคุณภาพชีวิตที่ดีกว่า อยู่บ้านในพม่าจากการได้เข้าถึงเทคโนโลยีในการใช้ชีวิตประจำวัน

เงินตราค่าจ้าง: คุณภาพชีวิตที่ดีบนแผ่นดินใหม่

“ใช้หนี้ที่ยืมเงินมา คนที่มาได้ต้องจ่ายเงิน เขาจะมา เป็นคาร์ล เป็นค่าอาหาร ค่าสมัครงาน ต้องอาศัยคนพามาหางานให้ เขามีงาน ทำงานได้ก็ต้องส่งเงินไปคืนที่บ้านให้เอาไปคืนให้ มีเงินก็จะสมัครทำงานได้ ถ้าไม่มีก็ลำบาก หางานทำยาก ไปไหนมาไหนลำบาก”

การเข้ามาประเทศไทยจำเป็นต้องยืมเงินหรือกู้หนี้ยืมสินคนมีฐานะในประเทศตัวเองเป็นทุนในการเดินทาง การมีเงินที่เพียงพอต่อการจ่ายให้คนที่พามา จะทำให้การใช้ชีวิตในช่วงแรกและการไต่ถามหาที่มีความเป็นไปได้อย่างมาก หนุ่มสาวสามีภรรยาชาวพม่าที่ชีวิตช่วงแรกคือต้องรีบหางานทำให้เร็วที่สุด เพราะยิ่งนานวัน ย่อมจำนวนดอกเบี้ยที่ต้องจ่ายให้กับเจ้าของเงินกู้ การเข้ามาในช่วงแรก “นายหน้า” และ “เพื่อน” คือคนสองกลุ่มที่พวกเขาอาศัยความสัมพันธ์ในการเข้าสู่ตำแหน่งงานอะไรก็ได้โดยไม่มีโอกาสเลือก เช่น การไปทำประมงอย่างการแกะปลา การทำปลา ฯลฯ แต่เมื่ออยู่ไปก็เกิดความเชี่ยวชาญการเดินทาง การรู้จักผู้คน ทั้งคนไทย นายจ้าง

ชาวจีนและเพื่อนแรงงานพม่าด้วย

การทำงานที่ประเทศไทยเป็นเวลานานก็จะสามารถสื่อสารภาษาไทยได้ และมีเครือข่ายความสัมพันธ์กับกลุ่มคนต่างๆ จำนวนมากขึ้น แรงงานหนุ่มสาวหลายคนเคยทำงานตามบริษัทและโรงงานในแถบจังหวัดภาคตะวันตกของประเทศไทยมาทุกคน แต่ด้วยความรู้ที่มีจำกัดลักษณะของงานจึงเป็นงานประเภท “งานหนัก งานสกปรก และงานอันตราย” ถึงแม้หลายคนจะตั้งใจมาทำงานในภาคเกษตรกรรมก็ตามแต่ก็ต้องอยู่เพื่อหาเงินส่งกลับไปใช้หนี้ก่อนถึงจะมีโอกาสเลือกงานมากขึ้น

“เลือกไม่ได้ ต้องใช้เงินก่อน ที่บ้านก็ถามว่ามีเงินไปหรือยัง มาถึงต้องทำงานเลย อะไรก็ทำ แต่ก็เป็นปีกว่าจะหมด ตอนใกล้หมดเพื่อนชวนไปกรีดยางที่ (จังหวัดหนึ่งในภาคใต้) กรีดยางก็มาอยู่ที่นี่ ตามๆ เพื่อนกันมา อยู่ที่นี่ดีที่เอาลูกมาอยู่ด้วย ทำงานสบายกว่า คนน้อยไม่วุ่นวาย อยู่ของเราเองไม่มีใครยุ่ง ลูกก็มาช่วยได้ ไม่ได้เงิน แต่ก็เหนื่อยน้อยลง”

การจ้างในปัจจุบันเป็นการเหมาจ้างในลักษณะของนายจ้าง 60 แรงงาน 40 หรือมากกว่านี้ตามแต่นายจ้างแต่ละคนจะตกลงกับลูกจ้าง รูปแบบการจ้างดังกล่าวส่งผลดีต่อโอกาสในการเข้ามาทำงานที่ฉะเชิงเทราทั้งที่ดูเหมือนไม่มีการกำหนดชัดเจนว่าใครคือลูกจ้างแรงงานหลักที่นายจ้างเป็นคนจ้าง ถ้าทำได้ปริมาณมาก ค่าตอบแทนก็มากขึ้น พวกเขาจึงนำครอบครัว ภรรยา และลูกๆ เข้ามาอยู่ในสวนยางเพื่อเป็นแรงงานช่วยเหลือ แต่อยู่ภายใต้สัญญาการจ้างจากนายจ้างและตัวแรงงานชายคนเดียว ซึ่งทำให้สามารถส่งเงินกลับไปยังบ้านได้ราวๆ เดือนละ 5,000 ถึง 10,000 บาท ในช่วงที่มีการเปิดหน้ายาง และในช่วงปิดหน้ายาง อากาศที่เย็นทำให้ผลผลิตมีน้อยไม่คุ้มค่ากรีดและทำให้หน้ายางไม่ได้พัก ช่วงเวลานี้พวกเขาและเธอไม่มีรายได้แต่มีเวลาว่าง ทำให้บางคนเดินทางกลับไปเยี่ยมญาติที่ประเทศพม่าและกลับมาใหม่ในช่วงเปิดหน้ายาง ส่วนคนที่ไม่กลับ ผู้ชายออกไปรับจ้างขนของในตลาด ส่วนผู้หญิงทำร้านอาหารหรืองานขายของในร้านค้าของคนไทยเพื่อสายเงินในตัวอำเภอหรือเป็นพนักงานปั้มน้ำมันพวกเขาจะได้ค่าจ้างราว 250-300 บาทต่อวัน ส่วนลูกที่โตแล้วจะรออยู่ที่บ้าน แต่ถ้าลูกคนไหนสามารถทำงานได้ จะออกไปรับจ้างขนส่งของที่ตลาดในตัวอำเภอหรือทำงานปั้มน้ำมันเช่นกัน

“อาศัยอยู่กับเจ้าของสะดวก ไม่ต้องเดินทางไกล อยู่ได้ตลอดถ้าไม่กลับบ้าน จะไปทำอย่างอื่นก็ไม่ว่า แต่ที่บางคนเขาก็มีงานอื่นให้ อย่างทำไร่ลั้ปประด ก็มี คนไม่มี ก็หาเอง แต่บางที่ก็หาไม่ได้ เขาไม่ค่อยรับเพราะทำได้ไม่นานก็ออกมากกรีดย่าง กรีดย่างดีกว่า ได้เงินแน่นอนกว่า”

อุดมการณ์: เครือญาติ ศาสนา และประชาธิปไตย

เครือญาติ

“หาเงินมาได้ต้องส่งให้ที่บ้าน อยากที่พ่อแม่สบาย ที่พม่าไม่มีงาน ไม่มีเงิน หาเงินยากกว่าเมืองไทย ทุกคนต้องทำงานส่งไปให้พ่อแม่ ถ้าไม่ได้กลับก็ต้องส่งเงินไปให้ ให้ซื้อของใช้ด้วย ให้ใช้หนี้ด้วย”

อุดมการณ์ที่สัมพันธ์กับความผูกพันผ่านสายเลือดที่เชื่อมโยงแรงงานพม่าที่อยู่ในประเทศไทยให้ติดตามชาวควาญาติพี่น้อง และการส่งเงินไปให้พ่อแม่ใช้คือสิ่งที่ลูกสาวพึงทำได้หนทางเดียวเมื่อเทียบกับลูกชายที่สามารถบวชพระให้พ่อแม่ได้ กรณีของ Ataw (นามสมมติ) ที่มาอยู่เมืองไทยตั้งแต่อายุ 18 เขาทำงานที่จังหวัดในภาคตะวันตกเป็นเวลา 4 ปี ก่อนที่จะย้ายมากรีดย่างตามเพื่อนที่ชะเชิงเทรา เขาบอกว่าการทำงานส่งเงินไปบ้านไม่เพียงพอต่อการเป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ แต่การบวชพระนั่นคือสิ่งที่ยิ่งใหญ่สำหรับลูกผู้ชายต้องทำ ดังนั้นเขาจึงต้องหาโอกาสกลับพม่าเพื่อไปบวชให้พ่อแม่อยู่ 2 ปี ก่อนจะสึกออกมาและกลับมาทำงานที่ประเทศไทยอีกครั้ง

“เก็บเงินได้พอที่จะบวชได้ก็เลยกลับ ตอนกลับก็ออกจากงาน เพราะเขารู้บอกเขาว่าจะไปบวชเขาก็ให้ออก เขากลัวเราไม่กลับมา จะได้หาคนงานใหม่ เสียตายนงานแต่เสียอกไม่ได้เพราะอายุมากจะไม่ดีถ้าบวช เลยตัดสินใจกลับบ้าน ไปบวชอยู่ 2 เดือน ตอนนั้นน้องชายก็มาทำงานที่เมืองไทยหาเงินส่งไปที่บ้าน”

แรงงานพม่าจะให้ความสำคัญกับการส่งเงินกลับไปเยี่ยมพม่าให้พ่อแม่หรือญาติพี่น้อง สำหรับในครอบครัวที่มีพี่น้องหลายคน อาจจะมีเพียงลูกสาวหรือลูกชายเพียงคนเดียวทำหน้าที่เลี้ยงดูพ่อแม่ที่พม่า ส่วนคนอื่นๆ จะไปทำงานต่างประเทศ โดยจะคงความสัมพันธ์กันอย่างเหนียวแน่นผ่านการติดต่อสื่อสารอย่างโทรศัพท์เป็นประจำ ส่วนแรงงานที่ยังโสดจะส่งเงินก้อนใหญ่ไปให้จัดการใช้สอยต่างๆ รวมถึงซื้อที่ดินไว้เป็นสมบัติของครอบครัว ส่วนคนที่แต่งงานแล้วจะส่งเงินจำนวนที่น้อยลงเพราะค่าใช้จ่ายมากขึ้น ซึ่งคือการแสดงความกตัญญูต่อผู้ให้กำเนิดในฐานะของการเป็น

แรงงานข้ามชาติ เช่น Sio Pee (นามสมมุติ) หญิงแรงงานลูกสองได้บอกว่า

“ช่วยงานแฟนบ้าง เราก็ไปทำงานของเรา ไปทำความสะอาดก็ได้เงิน เงินนี้เอาไว้ให้พ่อแม่ เอาไว้เลี้ยงน้อง ส่วนเลี้ยงลูกแฟนก็ใช้เงินเขา แต่งานที่ทำได้ไม่เยอะเหมือนของแฟน ก็พอส่งไปบ้านได้บ้าง”

ศาสนา

ความเชื่อไม่ได้เลือนหายไปจากการข้ามพรมแดนของรัฐบาล แต่ตรงกันข้ามกลับเป็นอุดมการณ์สำคัญที่ทำให้แรงงานที่เข้ามาทำสวนยางพารามีความผูกพันกันอย่างแน่นแฟ้นผ่านปฏิสัมพันธ์ทางพิธีกรรมและความเชื่อในพุทธศาสนา ทั้งนี้พุทธศาสนาได้เปิดพื้นที่ให้พวกเขาและเธอได้แสดงตัวตนที่สามารถผสมกลมกลืนกับชุมชนของคนไทยได้อย่างมาก พวกเขาจะให้ความสำคัญในการทำนุบำรุงศาสนาอย่างไม่ขาดหาย พิธีกรรมเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงจิตใจพวกเขาเข้าไว้ด้วยกัน มีความเป็นเชื้อชาติเดียวกัน การได้มาทำบุญที่วัดกลายเป็นเครื่องหล่อหลอมให้พวกเขากลับมาอยู่ด้วยกันภายใต้อัตลักษณ์ของตนเองที่เชื่อมโยงกับคนไทยผ่านพื้นที่พิธีกรรมที่เกิดขึ้นในวัดอีกด้วย

“ตอนแรกไม่กล้ามา แต่รู้ว่ามีคนพม่ามาที่วัดนี้เยอะ วัดนี้ให้เข้ามาทำบุญได้ คนพม่าตายก็เอาศพมาเผาที่นี่ได้ ก็เลยมาทำบุญที่วัดนี้กันมาก พระไม่ได้แบ่งว่าเป็นวัดใคร คนไทยคนพม่าก็เข้ามาได้”

งานสงกรานต์และงานบุญกฐินเป็นอีกงานหนึ่งของชุมชนที่แรงงานพม่าให้ความสนใจเข้าร่วม พวกเขาจะเตรียมแต่งตัว เตรียมอาหารมาทำบุญที่วัดทุ่งยาด้า กิจกรรมในวันดังกล่าวจะคล้ายคลึงกับคนไทยคืออย่างสงกรานต์ มีการก่อกองทราย การสงฆ์น้ำผู้ใหญ่ การสงฆ์น้ำต้นโพธิ์ การทำกิ้งไม้ค้ำต้นโพธิ์ รวมถึงการอาบน้ำสมุนไพรรักษาโรคล้างสิ่งชั่วร้ายออกจากร่างกาย ในช่วงกลางคืนมีแรงงานส่วนหนึ่งติดตามนายจ้างมาฟังพระเทศน์ ตลอดจนมีการทำบุญเพื่ออุทิศส่วนบุญให้พี่น้องที่เสียชีวิตไปแล้ว

พิธีกรรมการนับถือผีบรรพบุรุษที่เรียกว่า “ยูยานต์” ที่เชื่อมโยงกับภูมิปัญญาการรักษาอาการเจ็บป่วย และการใช้สมุนไพรรักษาพื้นบ้าน แต่ด้วยอุปสรรคของการมาอยู่ในประเทศไทย สิ่งของบางอย่างจึงไม่สามารถหาได้ง่าย รูปแบบการใช้ชีวิตด้านสุขภาพจึงค่อยๆ มีการปรับตัวให้เข้ากับบริบทของการแพทย์สมัยใหม่ของสังคมไทย เช่น การใช้ยาสมุนไพรมัด หรือบดเป็นผง หรือทำเป็นก้อนเพื่อรับประทานได้ทันที ซึ่งหาได้ง่ายมากตามตลาดนัดชุมชน และร้านขายของชำในหมู่บ้าน

ประชาธิปไตย

อุดมการณ์ทางการเมืองเป็นส่วนหนึ่งของแรงผลักดันในการเลือกที่จะอยู่อาศัยอยู่ในดินแดนใดดินแดนหนึ่ง ประกอบกับโลกปัจจุบันอยู่ในกระแสของเสรีนิยมและอุดมการณ์ประชาธิปไตย ซึ่งประเทศพม่าเองก็ต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองโดยเฉพาะการปฏิวัติและการปกครองโดยทหาร

“เมืองไทยเสรีกว่า จะทำอะไรเราทำได้ ถ้าไม่เดือนร้อนใครก็ได้ มีอิสระ”

การแสดงออกถึงเสรีภาพอาจเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่อยู่ในใจของพวกเขาและเธอที่ต้องการพื้นที่ให้ได้แสดงความคิด ความรู้สึก ความต้องการต่างๆ การอยากมีอิสระในการเลือกด้วยตัวเอง ซึ่งการมาอยู่ที่เมืองไทยทำให้พวกเขามีโอกาสได้แสดงความคิดเห็นทางการเมืองระหว่างกลุ่มเพื่อนจากพม่าอย่างอิสระ

วิเคราะห์และสังคาย : เมียใน Five Scape

จากเรื่องราวในฉากชีวิตข้างต้นทำแสดงสถานะ “การเป็นเมีย” หรือ “เป็นแค่เมีย” มีความสำคัญกับชีวิตเพราะ “เมีย” คือมิติต่างๆ ของการข้ามพรมแดนและการไหลเวียนทางวัฒนธรรม ซึ่งมีความสำคัญดังนี้

เมียในมิติชาติพันธุ์ (Ethnoscapes) คือการได้แต่งงานและมีสามีทำให้ผู้หญิงพม่าที่กลุ่มนี้ได้เดินทางเคลื่อนย้าย (moving) ตามผู้ชายเข้าทำงานในประเทศไทยที่อันเป็นที่ที่คิดว่าจะพาให้พวกเธอมีคุณภาพชีวิตที่ดีกว่าที่บ้านเกิดผ่านเงื่อนไขทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง แม้จะต้องต่อรองกับการไม่มีสถานะการจ้างงานและกฎหมาย แต่พวกเธอก็สามารถนำเสนอวัฒนธรรมอันเป็นรากเหง้าของตนเองพื้นที่ทางสังคมต่างๆ ในประเทศไทย เช่น วัด สวนยางพารา ตลาดนัด ร้านค้าและธุรกิจบริการ

เมียในมิติเทคโนโลยี (Technoscapes) คือการมีชีวิตผูกพันอยู่กับเทคโนโลยีรวดเร็ว จากหลายแหล่งส่งผลให้มีชีวิตที่ต่อรองกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่สามารถเข้าถึงโอกาสและความสะดวก ตลอดจนซึมซับรูปแบบการใช้ชีวิตที่ทันสมัยมากกว่าประเทศบ้านเกิด ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีในการนำเสนอตัวอย่างอิสระเป็นการยึดหยุ่นจากโครงสร้างเศรษฐกิจที่ไม่ถูกปิดกั้นแม้จะดูเหมือนจะอยู่ในสวนยางพาราก็ตาม

เมื่อยในมิติของการเข้าถึงระบบเงินตรา (Financescapes) คือการเป็นเมียทำให้สามารถมีอาชีพทั้งในและนอกสวนยาง ซึ่งทำให้ผู้หญิงพม่ามีพลังอำนาจจากการได้ใช้ความสัมพันธ์ของระบบเงินตราอย่างอิสระจากโครงสร้างเศรษฐกิจในสวนยาง สร้างสถานะทางสังคมและต่อรองกับบริบททางวัฒนธรรมของการเป็นแม่และเมียที่ต้องเลี้ยงดูลูกๆ ญาติพี่น้องรวมทั้งพ่อแม่ที่อยู่พม่า การมีเงินคือความสามารถในการจับจ่ายใช้สอยข้ามพรมแดนที่ทำให้ได้มาซึ่งอำนาจในการตัดสินใจเรื่องราวต่างๆ ของครอบครัวที่พม่า เช่น การเรียนต่อของลูก การซื้อที่ดิน การทำนุบำรุงศาสนา เป็นต้น

เมื่อยในมิติของการเข้าถึงสื่อและระบบสารสนเทศ (Mediascapes) คือการที่ผู้หญิงพม่ามีอำนาจในการจัดการร่างกายของตนเองผ่านการใช้ชีวิตการนำเสนอตัวตน การบริโภคสินค้า เสื้อผ้า ผลิตภัณฑ์เสริมความงาม การพักผ่อนหย่อนใจ การใช้ชีวิตในรูปแบบที่ทันสมัยผ่านสื่อ เช่น โทรศัพท์ ภาพยนตร์ อินเทอร์เน็ต ซึ่งสร้างอำนาจในการต่อรองกับโครงสร้างเศรษฐกิจในฐานะชนชั้นแรงงานผ่านตัวตนในพื้นที่สาธารณะในกิจกรรมทางวัฒนธรรมต่างๆ ภายใต้บริบทของการข้ามพรมแดนจนทำให้เกิดความรู้สึกเท่าเทียม ไม่ได้ถูกปิดกั้น เหมือนอยู่ในประเทศของตนเอง และเป็นส่วนหนึ่งของการไหลเวียนวัฒนธรรม

เมื่อยในมิติอุดมการณ์และภาพฝันการใช้ชีวิต (Ideoscapes) คือการได้ตอบสนองความต้องการทางวัฒนธรรมที่ผู้หญิงพม่าได้ทำตามอุดมการณ์การเป็นลูกที่ดีที่สามารถเลี้ยงดูพ่อแม่และญาติพี่น้อง เช่นเดียวกับผู้ชาย เพราะได้พัฒนาความสัมพันธ์เชิงอำนาจจากการส่งเสียให้ต้นครอบครัวได้มีความสุขสบาย การใช้ชีวิตในประเทศไทยทำให้เกิดภาพฝันจากการได้รับประสบการณ์การเสพสื่อต่างๆ ในเรื่องของอุดมการณ์ประชาธิปไตย เสรีภาพ สิทธิมนุษยชน อุดมการณ์การเป็นแม่บ้านที่ทันสมัย การบริโภคสินค้า การใช้ชีวิตด้วยเทคโนโลยี และมีอิสระในการเลือกที่จะนำเสนอตัวตนทั้งในพื้นที่สวนยางพารา และในพื้นที่สาธารณะในประเทศไทย จากความไม่มั่นคง (precariousness) จากการไม่มีสถานะ กลายเป็นความยืดหยุ่น (flexibilization) บนพื้นที่สวนยางที่ทำให้จินตนาการเหล่านั้นเกิดขึ้นจริง

อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาด้านที่กสนามเกี่ยวกับชีวิตการเมียของผู้หญิงพม่ากับมุมมองการไหลเวียนทางวัฒนธรรมทำให้เห็นว่า การเป็นเมียใน Five scape ของแรงงานผู้หญิงกลุ่มนี้กำลังท้าทายภาพเหมารวมที่ผู้หญิงพม่าไม่ได้เป็นเพียงผู้ที่ถูกกระทำ (Passive and Dependent) ถูกมองว่าเป็น “แรงงานแถม” แรงงานราคา

ถูกหรือเป็นแค่เมียที่ติดสอยห้อยตามสามีมา แต่ในความเป็นจริงกลับเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการตัดสินใจเลือกที่จะมา เป็นผู้หารายได้หลัก (breadwinner) ให้กับครอบครัว โดยเฉพาะจากมติเงินตราทำให้เห็น การต่อสู้ดิ้นรนและการจัดการชีวิต แสดง “ความเป็นผู้กระทำการ” Agency ผ่านการทำงานที่หลากหลาย เช่น งานสวนยาง งานบ้าน งานโรงงาน งานร้านค้าและปั้มน้ำมัน การรวมกลุ่มช่วยเหลือกันเอง ในชุมชน การต่อรองกับนายจ้างหรือเจ้าหน้าที่ หรือการบริโภคสินค้า ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อความสัมพันธ์ทางเพศ (Gender roles) ในครอบครัว

ภาษาไทย

ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี. (2554). ทุนนิยมชายแดน นิคมเกษตรกรรมยางพารา และการเปลี่ยนแปลงในสังคม เกษตรกรรมภาคใต้ของลาว. ศูนย์วิจัยและบริการวิชาการ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ภาษาอังกฤษ

Appadurai, A. (1996). *Modernity at large: Cultural dimensions of globalization*. University of Minnesota Press.

Lewellen, T. C. (2002). *The anthropology of globalization: Cultural anthropology enter the 21st century*. Bergin & Garvey.

Aso, M. (2011). Rubber and race in rural colonial Cambodia (1920s–1954). *Sikṣācakra*, 12(13), 127– 138.

Matouleibi, S. (2012). *How wonderful is the wonder crop? Block rubber plantation and indigenous tribal women in Tripura* (Master's thesis, Institute of Social Studies, The Hague, The Netherlands).

Joseph, C., & Lundström, C. (2013). Gender, culture and work in global cities: Researching 'transnational' women. *Women's Studies International Forum*, 36(1), 1–4.

Omo-Ikerodah, E. E., Balogun, F. E., Giroh, D. Y., & Mesike, S. C. (2011). Promoting women participation in natural rubber production as an economic imperative in achieving the Millennium Development Goals (MDGS) in Nigeria. *World Rural Observations*, 3(1), 34–39.

